

Afsluttende rapport om Scriptorium-projekt 2005-2008, Literacy i grundskolen

---

Af *Lene Storgaard Brok*, videntcenterkonsulent i Skrivecenteret, Professionshøjskolen UCC

Denne rapport er en afslutningsrapport om et udviklingsprojekt, der delvist var finansieret af EU's Comenius program, af Skrivecenteret i Udviklingsafdelingen i det tidligere CVU-Storkøbenhavn og af Nationalt Videncenter for Læsning i Professionshøjskole UCC.

Projektet forløb fra 2005 – 2008 og handlede om at samle, udvikle og sprede viden om literacyundervisning i læreruddannelse og eftervidereuddannelse af lærere i 8 europæiske lande. Jeg har som repræsentant fra Skrivecenteret deltaget i hele projektforløbet og været ansvarlig for at samle og udvikle viden om skriftlighed: skriveprocesser, skriveidaktikker, refleksionsskrivning, faglig skrivning ol. fra vores danske uddannelseskontekst. Jeg har bragt denne viden ind i det europæiske projekt ved at videregive artikler, undervisningsmaterialer, eksempler på udviklingsprojekt og forsøgt at forklare den særlige analytiske og dialogiske didaktik, vi i Danmark har tradition for at arbejde med, når elever og studerende lærer at skrive eller at læse. Projektet var i første omgang et engelsk projekt, men blev omdefinert til et tysk projekt. De fleste materialer fra projektet foreligger på tysk, da mange af de deltagende lande arbejder med tysk som et sprog i skoler og uddannelser. Danmark, Finland og Holland har leveret materialer på nationalsprogene, og udvalgte materialer er oversat til tysk, ligesom udvalgte materialer er oversat fra tysk til dansk, finsk og hollandsk. (De øvrige lande Polen, Tyskland, Østrig, Schweiz og Italien har ikke oversat materialer, da de anvender det tyske sprog i undervisningen).

Projekt-ide

Projektet var i udgangspunktet tænkt som et projekt, der skulle skabe synergieffekt imellem forskellige landes måder at arbejde med literacy på. Gerd Braüer, professor ved Freiburg Universitet i Tyskland, var projektleder, og han samlede en gruppe deltagere fra 8 lande. Kriteriet for at deltage var, at man skulle have viden og erfaringer med at udvikle literacy-undervisning i eget land, og man skulle være engageret i at oprette et skrivecenter eller et læsecenter på en uddannelsesinstitution, eller man skulle være interesseret i gennem Scriptorium-projektet at kvalificere sig til at udvikle et sådan skrive/læsecenter. Braüers ide var at indføre den amerikanske writing-centre kultur i europæiske lande.

Deltagerne arbejdede med at udvikle literacykompetencer i uddannelser i eget land – og mødtes med projektgruppen en gang årligt for at præsentere de materialer og didaktikker, man havde udviklet. Sideløbende blev der oprettet en elektronisk lærings-plattform (ELGG), hvorpå man løbende kunne lægge sine materialer ud, og derved følge med i, hvordan vi hver især arbejdede med skrive-læseundervisning. På læringsplatformen var det muligt at downloade andres materialer, afprøve dem i undervisningen og lægge respons på materialerne ud på læringsplatformen så materialerne kunne videreudvikles og bearbejdes i forhold til de nationale kontekster, de indgår i.

De faglige indholdskategorier blev præsenteret som moduler, og hvert lands repræsentant bidrog med materialer og ideer til et antal moduler. Modulerne var:

0.Modulmanager - en ordbog med fagudtryk om læsning og skrivning (team: Schweiz)

I dette modul opbyggede man en liste over de fagbegreber, der som udgangspunkt skulle refereres til i projektet. Materialet er et leksikon, der indeholder centrale begreber inden for læse- og skrive-feltet.

1. Skriveudvikling. (team: Tyskland, Belgien og Danmark)

Modulet skulle udvikle metoder og materialer som dynamiserer elever/studerendes og læreres læring inden for områderne: skrivebiografi, skriveprocesser, vejledningskompetencer og responsgivning. Undervisningsdidaktikker og viden om forskellige måder at uddanne og efteruddanne resursepersoner på inden for skriftlighedsområdet var fokus i modulet.

2. Læseudvikling. (team: Schweiz, Finland og Tyskland)

Modulet skulle udvikle metoder og materialer som dynamiserer elever/studerendes og læreres læring inden for områderne: læseprocesser, læsematerialer, læsning og tekstarbejde. Undervisningsdidaktikker og viden om forskellige måder at uddanne og efteruddanne resursepersoner på inden for læseområdet, var et fokus i modulet.

3. Udvikling af skrive- og læsecentre. (team: Tyskland, Italien og Polen)

I modulet skulle deltagerne gøre sine erfaringer med, hvordan man kan organisere og etablere et læse-skrivecenter på en uddannelsesinstitution. Modulet formidler metoder og materialer til skoleudvikling ud fra udvikling af et læse-skrivecenter.

4. Efteruddannelse. (team: Schweiz, Danmark og Tyskland)

Modulet skulle udvikle koncepter for efter-videreuddannelse af personale til læse-skrivecentre. Programmer, kurser, udviklingsprojekter og materialer udvikles så institutioner der ikke deltager i Scriptorium, kan få inspiration til at udvikle efter-videreuddannelse inden for læse-skrivefeltet.

5. Læsning og skrivning i et fremmedsprogs perspektiv. (team: Polen, Finland og Tyskland)

Modulet skulle udvikle viden om læse-skriveudvikling i fremmedsprogsundervisningen og havde et særligt fokus på hvordan de fremmedsproglige læse- og skriveprocesser har betydning også for modersmålsudviklingen.

6. Refleksiv praksis. (team: Tyskland, Holland og Schweiz)

Modulet skulle udvikle viden om hvordan man initierer og faciliterer til refleksiv praksis i arbejdet med læsning og skrivning. Metoder og materialer til feedback og portfolioarbejde var i fokus.

7. Heterogen gruppe. (team: Belgien)

Modulet skulle udvikle viden om hvordan man gennem diagnosticering og differentiering kan arbejde med heterogene grupper af elever/studerende.

8. Overgang fra skole til studium og arbejde

Modulet skulle udvikle viden om transformationsprocesser fra en uddannelsesinstitution til en anden. Hvordan forbereder man sig på et nyt studium? Hvilke læse og skrivkompetencer kræves?

Projektet kan karakteriseres som et stort opslået projekt: mange aktører, mange forskellige nationale standarder i spil, forskellige undervisningsdidaktikker og –logikker, forskellige måder at udvikle og bearbejde materialer på og derfor et højest kompliceret, men også udviklende projekt for deltagerne at deltage i, idet man bringer sine egne lokale forståelser ind i en europæisk sammenhæng, hvor uddannelsessystemer og traditioner er vidt forskellige. Det har ikke været en simpel øvelse at overføre et materiale om læsning eller skrivning til et andet land. Jeg beskriver denne udfordring i det sidste afsnit i rapporten, da det både har været spændende og udviklende at følge denne proces, men samtidig også en umulighed at tage en tekst og så indføre denne tekst i en kontekst med anderledes logikker.

Projekt-forløb

Projektforløbet så på tegnebrættet ud som et ganske rimelig projekt. Vi lavede os en tidsplan, som vi fulgte og inden for den tidsplan gav vi hinanden rigelig mulighed for udveksling. Forløbet havde sin egen progression idet vi løbende skulle producere materialer til læringsplatformen og projektet var derfor fokuseret på nogle årlige deadlines, der enten betød at vi skulle lægge materialer ud til hinanden eller at gruppen skulle mødes i forskellige lande. Forløbet er fulgt til punkt og prikke, og alle har afleveret de årlige dokumentationer og leveret deres materialer. Så ud fra en planlægningslogik er det gået glat.

Udfordringerne i forløbet har været den divergens, der var blandt deltagerne som til dels har at gøre med at deltagerne kom fra meget forskelligartede institutioner, og dels har at gøre med forskellige nationale logikker. Eksempelvis deltog Schweiz med konsulenter fra et 10 år gammelt læsecenter. Det betød at de havde alle materialer klar næsten inden vi gik i gang med projektet og i den henseende var de knap så interesserede i udvikling af nye materialer, da de på sin vis allerede havde udviklet anvendelige nationale materialer. Finland deltog med repræsentanter fra et nationalt efteruddannelsescenter som ikke havde uddannelsesinstitutioner knyttet til sig, men derimod sendte undervisere rundt i landet for at undervise på mange forskellige institutioner. Det betød at vi på den ene side stod med deltagere der havde Skrive- læsecenter- tænkningen som deres fulde arbejde og fulde arbejdsgrundlag (Schweitz), mens vi samtidig stod med deltagere for hvem de nationale måder at organisere uddannelse på ikke lagde op til at udvikle sådanne skrive/læse centre. Centertænkning er derfor blevet en del af diskussion om, hvordan man udvikle viden om læse-skrivekompetencer, fordi man i lande som Tyskland og Schweiz går ind for ekspertviden og centertænkning, mens man i eksempelvis Finland går ind for at sprede viden og kompetencer ud til alle undervisere, og derfor egentlig arbejder imod en centrering af viden i et center.

Deltagerne fra Polen er underlagt meget strenge bureaukratiske normer og krav, der i visse tilfælde spændte ben for mange af de initiativer som Scriptorium-projektet lagde op til.

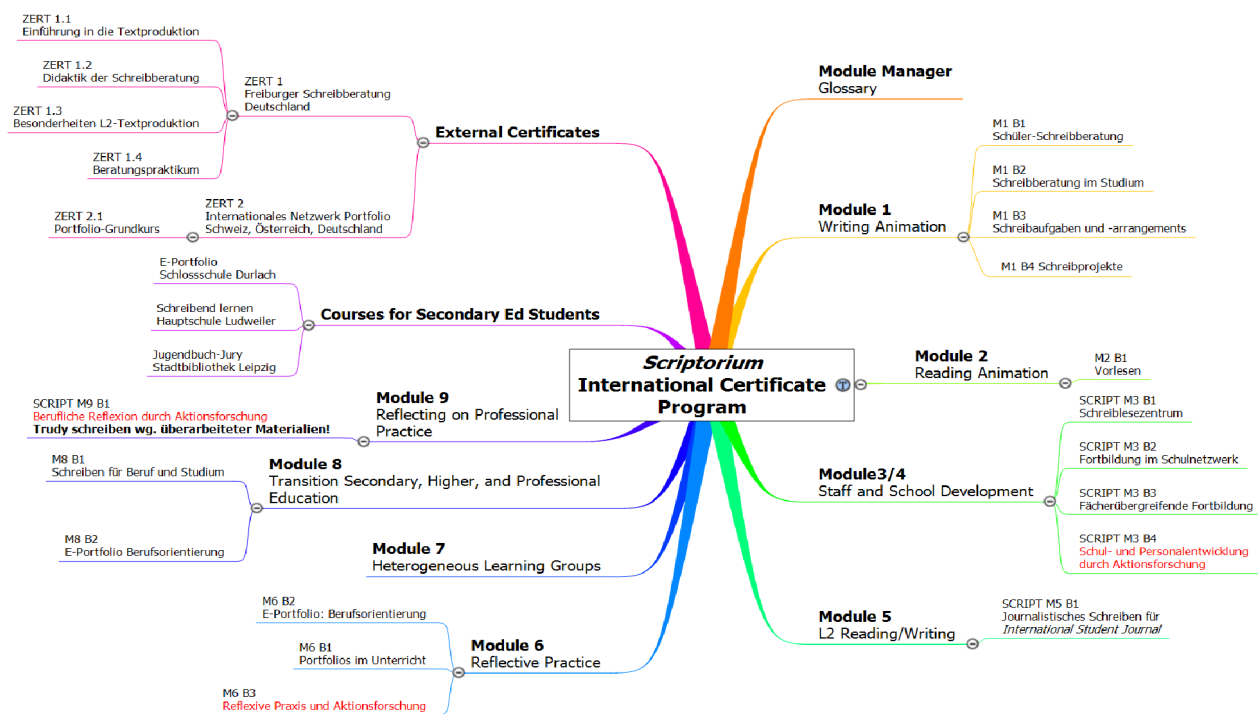
Og sådan havde hver nation sine særegne ting at slås med, som bliver tydelige når produkterne skulle udvikles og samordnes.

Forløbet kan derfor på den ene side karakteriseres som et forløb der er gået planmæssigt, og på den anden side har der været store forstyrrelser, som har at gøre med de mulighedsbetingelser hver deltager har haft.

To evalueringseksperter, Horst Kühler og Elisabeth Gessner, har fra starten af projektet fulgt forløbet og deltaget i alle møder, der har været afholdt undervejs i forløbet. De har løbende aflagt rapport for os og givet gode råd til, hvordan vi kunne forbedre materialer og processer.

Projekt-resultat

Projektet er afsluttet ved et afslutningsseminar i Nysa i Polen i september 2008. Resultatet af projektet kan ses på hjemmesiden <http://www.scriptorium-project.org> , og man kan arbejde med alle materialerne ved at tilmelde sig læringsplatformen www.scriptorium-project.org/claroline/ hvor alle moduler med materialer fra forskellige lande og beskrivelser af materialerne kan downloades. En CD-rom med smagsprøver på materialerne er på vej på markedet. Hovedsproget er tysk, men de forskellige lande har oversat relevante materialer til nationale sprog. Strukturen på hjemmesiden ser således ud:

Jeg vil her i rapporten kort gennemgå de forskellige materialer, vi har bidraget med fra vores Skrivecenter. Der har været et stort antal materialer i spil undervejs i forløbet, men til det endelige slutprodukt har vi udvalgt materialer, som vi vurderede kunne give inspiration til underviserne i en europæisk kontekst. Vi har erfaret, at den måde vi arbejder med uddannelse på i Danmark er noget anderledes end den måde, man arbejder med uddannelse og undervisning på i de øvrige lande. En af de store forskelle er, at vi i Danmark ofte arbejder med materialer, som skal læses forud for undervisningen og derefter stå som baggrund for en diskussion i selve undervisningen/klassen. Vi forudsætter at vores studerende selvstændigt sætter sig ind i tekster og teorier, og på baggrund af disse teorier gennemfører vi så i undervisningen enten ved øvelser eller diskussioner, som kan udvikle de studerendes viden om feltet. Denne måde at undervise på er fremmed for mange af de deltagere fra andre lande, idet man i disse lande arbejder med at kontrollere og tjekke de studerendes faktuelle viden ved at lave materialer, hvor de studerende skal afhandle deres viden på en meget konkret måde. Det kan enten foregå ved multiple-choice-opgaver eller konkrete undervisningsmaterialer, hvor man skal besvare spørgsmål på en noget kontant måde. Der lægges i disse lande ikke op til en mere analytisk og refleksiv måde at lære på. For os fra Danmark har det givet os det problem at mange af de materialer vi har udviklet – som tager form af rapporter, artikler eller ideer til udviklingsprojekter med deltagere fra de forskellige uddannelsesinstitutioner – ikke har kunnet bruges konkret i undervisningen. Vi har eksempelvis skrevet en artikel om hvad et portfolioarbejde kan være, og tyskerne har i den forbindelse efterlyst det oplæg til undervisningen, der handler om hvilke spørgsmål vi vil stille til de studerende ud fra dette oplæg. Men vi er i Danmark ikke vant til at lave den type materiale, hvor vi for lærerne oversætter eller guider dem i brugen af en tekst i undervisningen. Vi er vant til at udvikle materialer som underviserne selv skal overveje, hvordan de vil bruge, og derfor mangler vi i mange af Scriptorium-projektdeltagernes øjne det mellemlid, der skal gøre undervisning til undervisning. Vi derimod har haft en ide om at vi fratager de studerende og lærerne deres egen ret til at tænke didaktisk og indpasse teksterne til de elever eller studerende de har med at gøre, og derfor kan vi ikke se en ide i en sådan "opskrift"-didaktik. Det ville svare til at vi skulle lave en læsevejledning

eller en lærevejledning for hvert materiale vi udvikler, og det har vi slet ikke tradition for i professionsuddannelser eller efter-videreuddannelser.

De materialer som vi har udvalgt til Scriptoriumprojektet er materialer, der kan anvendes til at diskutere forskellige forhold om literacylæring.

Materialer om portefolioskrivning

Vi har skrevet en håndbog om portefolioskrivning, som er blevet anvendt i forskellige kompetenceudviklingsforløb af folkeskolelærere. Hovedpointen i teksten er, at man gennem tænkeskrivning/ sanseskrivning/flowskrivning kan fremskrive et umiddelbart indtryk af en undervisningssituation, og efterfølgende – med en vis tidsforskydning- forholde sig kritisk reflekterende til eget materiale. Portfolioskrivning bliver gennem en arbejdsportefolio og en præsentationsportefolio til en erfaringstekst, der dokumenterer egen praksis.

Materialer om logbogsskrivning

Vi har produceret forskellige logbogs-handout-materialer i forbindelse med efteruddannelse af lærere. Disse handoutmaterialer lægger op til afklaring af logbogsgenren, brug af logbog, analyser af logbogseksempler og komplikationer når logbogen er skrevet som tænketekster, men bliver anvendt til kontrol og tjek af uddannelser.

Materialer om faglig skrivning

Materialer om faglig skrivning er hand-out-materialer, der er blevet brugt til forskellige skrivekurser i professionsuddannelser og i efter-videreuddannelser. Materialerne handler om at problemformulere, tænke i skriveprocesser, skabe struktur i en tekst, at metakommunikere og at gennemføre et tydeligt argument.

Materialer om et aktionsforskningsprojekt i tre skoler

Vi har skrevet en rapport om, hvordan man organiserer og udvikler læse-skrivekompetencer i et aktionsforskningsprojekt med tre lilleskoler. Teksten kan inspirere til at sætte aktionsforskningsprojekter i gang, hvor deltagere fra skolerne selv gør et stort udviklingsarbejde i en løbende definitionsproces af feltet. Omdrejningspunktet i aktionsforskningsprojektet er læse-skriveindlæring i grundskolen (1.- 3. Klasse)

Materialer om at organisere viden i et videncenter

Vi har skrevet en artikel om hvordan vi har arbejdet med at udvikle Skrivecenteret i CVU Storkøbenhavn/professionshøjskole UCC. Artiklen handler om at organisere viden i fællesskab, og kan inspirere andre til at samle et kollegateam og udvikle en ekspertise.

På Claroline-platformen findes ovenstående materialer på dansk. Derudover har vi oversat enkelte tekster fra tysk til dansk, da disse tekster muligvis kunne anvendes i undervisningen i danske uddannelsesinstitutioner.

Materialer om essayistisk skrivning

Materialet er skrevet af Monika Witt og er et materiale der er udviklet og afprøvet i Polen. Teksten indeholder eksempler på essayistiske genrer, essayistisk skrivning og essayistisk læsning. Teksten har et fokus på undervisning i fremmedsprog.

Materialer om at organisere arbejdet med forskellige teksttyper

Gerd Brauer (Tyskland) har skrevet en grundlagstekst om at organisere arbejdet med forskellige typer af tekst. Vi har oversat teksten til dansk fordi den lægger op til at skriftligheden bliver et fælles anliggende, hvor man tænker sine læsere ind i måden man skriver på. Teksten kan inspirere til at afprøve forskellige skriveteknikker.

Materialer om praksisforskning

Fra Finland har man bidraget med en tekst om Erhvervsportfolio – prototype for europæiske sprog lærere Refleksion over lærerpraksis og praksisforskning. I teksten præsenteres viden om sproglig kompetence, sprogbiografi, om at arbejde med målsprog og arbejdssprog og at tænke klassekulturen ind i sprogarbejdet.

Materialer om feedback og responsprocesser

Vi har oversat et handoutmateriale som giver konkrete anvisning i, hvordan man giver feedback, og hvordan gode responsprocesser udvikles. Materialet er skrevet af Gerd Brauer og anvendt i undervisningen i Tyskland.

En kritisk vurdering af projektresultatet set i en dansk kontekst

Som beskrevet ovenfor er resultatet af Scriptorium-projektet blevet en hjemmeside med mange forskellige materialer. Materialerne har forskellig udformning, er af forskellig karakter, henvender sig til forskellige uddannelser og til studerende og lærere med forskellige læsekompetencer. Det betyder at det endelige resultat af Scriptorium-projektet har en noget uens karakter, og man kan derfor ikke se læringsplatformen som et gennemredigeret "lærebogsmateriale", men nærmere som udtryk for at undervisning og uddannelse er forskellig i de 8 lande, der har deltaget i projektet.

Materialerne på hjemmesiden kan primært bruges til at give inspiration til undervisere. Man kan klikke sig ind på et modulområde og undersøge, hvad der er formidlet der, downloade relevante materialer og derefter ligger der et større formidlingsarbejde i at få materialerne redigeret, så de passer til den undervisning, man selv skal udføre.

Et af de store problemer ved Scriptorium-projektet og derfor også med resultat er, at man ikke i udgangspunktet har arbejdet med at skrive-og læseundervisning er kontekstafhængigt. Det sprogteoretiske syn, der ligger bag scriptoriumprojektet, er et formelt og instrumentelt sprogsyn, idet man i udgangspunktet har regnet med, at det er formelle tilegnelsesprocesser som elever og studerende skal igennem, når de skal lære sig at læse eller skrive. Man har forudsat en fælles normativ forståelse af, hvordan man bør lære andre at læse og skrive, og denne forståelse tager ikke selve konteksten ind i læringsprocessen. Der er derfor ingen analyser af uddannelserne, de studerendes baggrunde og deres interesser i at lære at læse og skrive, der er ingen analyser af undervisernes uddannelser og de herskende undervisningsdidaktikker, som eksisterer i alle lande. Der er ingen klasserumsobservationer eller undersøgelser af eksisterende undervisningsmaterialer og undervisningspraksisser – og disse kontekstuelle forhold er heller ikke italesat i projektet. Derimod har man forudsat en ensartethed i uddannelseskulturerne, som jeg mener at scriptorium-projektet viser ikke eksisterer. Resultatet af Scriptorium-projektet viser den divergens der ligger i at arbejde med læreprocesser inden for literacyudvikling i forskellige lande.

Skulle man gøre det om – eller lære af de erfaringer vi har gjort os gennem dette projekt – ville det være givtigt, hvis man i stedet for at fokusere på at udvikle materialer til undervisning, fokuserede på at få indsigt i og forståelse for andre kulturers måder at arbejde med tilegnelsesprocesser i uddannelser på. Det ville indebære længere besøg på hinandens uddannelsesinstitutioner og observationer i undervisningsrummene. Fulgt op af diskussioner med deltagerne om hvordan kulturlogikker og kontekstafhængige forhold spiller ind, når elever og studerende skal lære at læse og skrive. Man bliver nødt til at komme "tættere på", hvis man skal forstå forskellige måder at undervise i læsning og skrivning. Man kan ikke blot downloade og kopiere hinandens materialer, for man skal kunne forstå de baggrunde og betingelser der er til stede i uddannelsesverdenen for at kunne forstå hvordan materialerne kan anvendes.

